

واکاوی ابعاد و مولفه‌های قدرت نرم جمهوری اسلامی ایران در اسناد بالادستی

علی صادقی^۱

چکیده

جمهوری اسلامی ایران به عنوان یکی از بازیگران نظام بین‌الملل، برای ساماندهی فعالیت‌های خود در داخل، تعامل با سایر بازیگران سیاسی و به طور کلی برای بقا و تعاملات خود ناگزیر به کسب سطحی از قدرت است. اکنون که بسیاری از قواعد و معادلات حاکم بر روابط داخلی و بین‌الملل دستخوش تحولات گسترده‌ای شده است، دستیابی به این اهداف را نمی‌توان تنها با تکیه بر قدرت سخت دنبال کرد؛ بلکه نیاز به نوع دیگری از قدرت است که بتوان با کمترین هزینه به بیشترین اثرگذاری دست یافت. این شکل از قدرت همان «قدرت نرم» است. ج.ا.ایران که با اتکاء بر دو اصل دین و وحدت مردمی شکل گرفت، با تکیه بر همین قدرت که از مبانی و اصول اساسی در اسناد بالادستی الهام گرفته است، ضمن پایه‌گذاری انقلابی فرهنگی، توانست مسیر توسعه و شکوفایی داخلی را به خوبی طی کرده، تاب‌آوری اجتماعی و داخلی را افزایش داده و با گسترش دایره نفوذ معنوی خود در منطقه غرب آسیا و جهان، نوعی گفتمان مقاومت را در برابر گفتمان‌های مدیریت سلطه و زور در دنیا به وجود آورد. پژوهش حاضر با رویکرد توصیفی تحلیلی تلاش کرده است مولفه‌های قدرت نرم را در اسناد بالادستی شامل دین اسلام، گفتمان امام خمینی، اندیشه‌های رهبری، فرهنگ و تمدن، قانون اساسی، سند چشم‌انداز ۲۰ ساله و بیانیه گام دوم انقلاب مورد بررسی و واکاوی قرار دهد. نتایج نشان داد هرچند در برخی منابع فوق به طور مستقیم از قدرت نرم صحبت نشده است، اما در تمام این منابع، بر بهره‌گیری از قدرت نرم در پیشبرد اهداف انقلاب تأکید شده است.

واژگان کلیدی: قدرت نرم، ج.ا.ایران، اسناد بالادستی، بیانیه گام دوم انقلاب.

۱. استادیار گروه علوم انسانی و اجتماعی دانشگاه فرهنگیان، تهران، ایران (نویسنده مسئول)

a.sadeghi@cfu.ac.ir

مقدمه

کشورها به عنوان یک سازمان سیاسی متشکل از جامعه‌ای انسانی که پدیده‌های محیطی و انسان ساخت متعددی را در خود جای داده اند، برای بقا در نظام سیاسی جهانی و نیل به اهداف مختلفی مانند امنیت، رشد و توسعه، عدالت و مساوات، استقلال، رفاه، آسایش و مصرف، اهداف معنوی، اخلاقی و انسانی، کسب مقبولیت، رضایت و مشروعیت، نیازمند کسب سطحی از قدرت در بُعد داخلی و بین‌المللی هستند. بدون تردید نمی‌توان به تمام این اهداف از طریق قدرت سخت، اجبار و یا زور دست یافت. بنابراین نیاز به نوع دیگری از قدرت است که بتوان با کمترین هزینه و به بهترین شکل به آنها دست یافت. این شکل از قدرت همان «قدرت نرم» است که فرد به دلیل رضایت، آن را می‌پذیرد، در برابر آن مقاومت نمی‌کند، و حتی در زمین ما و مطابق با قواعد ما بازی می‌کند. قدرت نرم ظاهری آرام و مخملین و باطنی استوار و آهنین دارد و از آنجا که هدف اصلی آن، جذب قلوب و اذهان است (در صورت موفقیت) تأثیرگذاری بسیار عمیق‌تر از قدرت سخت دارد، چرا که قدرت نرم با باور، ایمان، نوع نگاه، ارزش‌ها، فهم دیگران، تعریف خود و ... طرف مقابل (مردم خودی یا ملت/ دولت دیگر) سر و کار دارد (صادقی، ۱۳۹۸: ۱۲).

جمهوری اسلامی ایران نیز به عنوان یکی از بازیگران نظام بین‌الملل، برای پیشبرد امور و ساماندهی فعالیت‌های خود در داخل و تعامل با سایر بازیگران واجد منابعی از قدرت بوده و برای بقا و تعاملات خود ناگزیر به کسب سطحی از قدرت است. از طرف دیگر ج.ا.ایران با پیشینه و ظرفیت مناسبی که در عناصر و مولفه‌های قدرت نرم خود دارد، می‌تواند دستیابی به اهداف ملی، منطقه‌ای و بین‌المللی خود را با بهره‌گیری مناسب از این ظرفیت‌ها پیگیری کرده و دست یابد. بنابراین می‌توان قدرت فرهنگی ایران را شکلی از قدرت این کشور ذکر کرد تاکنون نیز با تکیه بر همین قدرت، مسیر توسعه و شکوفایی داخلی را به خوبی طی کرده، تاب‌آوری اجتماعی و داخلی را افزایش داده و با گسترش دایره نفوذ معنوی خود در منطقه غرب آسیا و جهان، نوعی گفتمان مقاومت را در برابر گفتمان‌های مدیریت سلطه و زور در دنیا به وجود آورده است. به طوریکه گفتمان مقاومت نشأت گرفته از مبانی دینی، اسلامی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران توانست ضمن تشکیل نیروهای مسلح انقلابی و متعهد که یک ساختار مردمی، فرهنگی و چند وجهی را به همراه دارد، به سرعت مورد اقبال آزادی خواهان و دولت‌های آزاده قرار

گرفته و در سراسر منطقه و جهان گسترش یابد و زمینه‌ساز تحولات سیاسی، اجتماعی و فرهنگی شگرفی در منطقه غرب آسیا، جهان اسلام و برخی کشورهای همسور در جهان گردد (اقتباس از صادقی، ۱۳۹۸: ۱۶).

این مبانی نشأت گرفته و منطبق بر اصول و مفاهیمی است که به عنوان اسناد بالادستی در نظام جمهوری اسلامی ایران قرار دارند و نقشه راه، چشم‌انداز و دورنمای فعالیت‌های داخلی و خارجی را ترسیم می‌کنند. از این رو بازخوانی و واکاوی این اسناد اهمیت زیادی دارند، چرا که می‌توان جنبه‌های مختلف آن را مطابق با جریان‌ها و حوادث روز بررسی کرده و در جهت برنامه‌ریزی‌های کلان فرهنگی کشور از آن بهره گرفت.

از سوی دیگر جمهوری اسلامی ایران همواره در طول حیات سیاسی خود ناملایمات و تهدیدات مختلف سخت و نرم را پشت سر گذاشته و اکنون نیز انقلاب بزرگ اسلامی، چهلمین سال پیروزی خود - که به زعم برخی نمی‌توانست بدان دست یابد - را پشت سر گذاشته، همراهان بسیاری در جهان پیدا کرده و با قدرت به سوی گام دوم انقلاب خود پیش می‌رود، شناخت، معرفی و تقویت ابعاد مختلف قدرت نرم جمهوری اسلامی ایران، نزد مسئولان، برنامه‌ریزان، کارشناسان، پژوهشگران و علاقه‌مندان انقلاب اسلامی از اهمیت مضاعفی برخوردار است.

پیشینه پژوهش

مفهوم قدرت و قدرت نرم در نظریه‌ها و مبانی نظری علوم سیاسی، روابط بین‌الملل و جغرافیای سیاسی مطرح و مورد توجه بوده است. امروزه نیز دانشمندان علوم مختلف قدرت را به دو نوع «قدرت سخت» و «قدرت نرم» تقسیم‌بندی کرده‌اند و هر کدام به نوعی سعی در تبیین و تشریح آن دارند.

آلن چونگ (۲۰۰۷)، در کتاب «قدرت نرم در سیاست خارجی با تأکید بر فضای جهانی اطلاعات»، از تغییر محیط سیاست خارجی صحبت کرده است. وی اشاره می‌کند جهانی‌سازی، فرآیندهایی است که در حال وقوع است. بنابراین در سیاست خارجی، جهانی شدن اهمیت ویژه‌ای یافته و اطلاعات به منزله قدرت سیاسی در این فضای جدید محسوب می‌شود. بازیگران متعددی را در قدرت نرم - هم در سیاست خارجی و هم در سیاست داخلی - مؤثر می‌داند و فناوری‌های ارتباطی و فضای مجازی را عامل مؤثر در قدرت نرم معرفی می‌کند که هم در جهت

فرهنگی و هم اقتصادی بسیار اثرگذار می‌باشند.

میشل کاکس^۱ (۲۰۱۰) کتابی با عنوان «قدرت نرم و سیاست خارجی امریکا، دیدگاه‌های نظری، تاریخی و جدید» گردآوری و تألیف کرده است. در این کتاب ۱۳ مقاله به مفاهیم قدرت نرم، سرچشمه‌های قدرت نرم، جایگاه قدرت نرم در سیاست خارجی امریکا، قدرت نرم و دانشجویان خارجی در دانشگاه‌های امریکا و مطالبی از این دست می‌پردازد.

جین شارپ (۱۳۸۹) کتابی با عنوان «قدرت نرم و عدم خشونت» نوشته است. این کتاب در فصل اول به ریشه‌های اجتماعی قدرت سیاسی، منابع قدرت، دلایل فرمانبرداری و همکاری مردم و نقش رضایت در آن می‌پردازد. سپس در مبحث اقدام بدون خشونت، ضمن ارائه مثال‌های تاریخی از عهد باستان، تأکید را بر نقش گاندی و اقدام او می‌گذارد. در ادامه از قیام در برابر رژیم‌های کمونیست و منازعات حقوق مدنی در امریکا نیز مباحثی به میان آمده است.

«جمهوری اسلامی ایران و قدرت نرم»، عنوان کتابی است که گلشن‌پژوه (۱۳۸۹) تألیف کرده است. وی ضمن ارائه تعاریفی از قدرت نرم، مؤلفه‌های قدرت نرم در برخی کشورها مانند ایالات متحده امریکا، چین، ترکیه و ... را به تصویر می‌کشد. در بخش پایانی این کتاب مهمترین منابع قدرت نرم ج.ا. ایران از دیدگاه ایشان آمده است.

افتخاری و همکاران (۱۳۸۹)، مجموعه مقالات قدرت نرم که در «همایش بسیج و قدرت نرم» ارائه شده است را تألیف و گردآوری کرده‌اند. این کتاب در شش بخش مقالات گوناگونی را گردآوری کرده است. مقالاتی در خصوص مبانی و شناخت قدرت نرم، بررسی تطبیقی قدرت نرم، قدرت نرم و جنگ‌های رایانه‌ای و نقش بسیج به مثابه سرمایه اجتماعی از مهمترین مباحث این کتاب است.

«نقش قدرت نرم در سیاست خارجی امریکا در قبال ایران» تألیف علی‌پور (۱۳۹۱) است. این کتاب پس از تعریف قدرت نرم، به سیاست خارجی امریکا در دوره «پسا جنگ سردی» می‌پردازد. این کتاب به ارائه مباحثی از نرم‌افزارگرایی کلینتون تا سخت‌افزارگرایی بوش پرداخته است. نویسنده، قدرت نرم را توان تحمیل اراده خود بر طبیعت، دیگران و خود می‌داند و معتقد است همه افراد در خانواده، محل کار و ... از قدرت استفاده می‌کنند. آنچه با اقتناع طرف مقابل

1. Michael Cox

انجام می‌شود را قدرت نرم می‌داند.

افتخاری و کمالی (۱۳۹۴) در «ساختار قدرت نرم در گفتمان اسلامی» پس از شرح انتقادی از قدرت نرم در گفتمان غربی، با استفاده از روش تفسیر موضوعی قرآن کریم، ساحت‌های این مفهوم را در گفتمان اسلامی استنباط و با رویکرد سکولار غرب مقایسه کرده و به این نتیجه رسیدند که قدرت نرم در گفتمان غربی تک بعدی و مادی نگر است در حالیکه در گفتمان اسلامی علاوه بر منابع قدرت، به خاستگاه، مدیریت و استحکام قدرت نرم توجه شده است. افضل‌ی و همکاران (۱۳۹۷) در مقاله «مولفه‌های قدرت نرم جمهوری اسلامی ایران و ظرفیت‌های آن در عرصه بین‌الملل از دیدگاه کارشناسان» شاخص‌های قدرت نرم را با بررسی میزان اثرگذاری بر قدرت ملی ایران در شانزده مورد عنوان می‌کنند که در بُعد فرهنگی، موقعیت فرهنگی ایران، در بُعد اقتصادی: مزیت نسبی در تولید کالای خاص و در بُعد سیاسی وحدت و اعتماد ملی بالاترین ضریب اثرگذاری را دارند.

هر چند پژوهش‌هایی در خصوص قدرت نرم صورت گرفته است اما اغلب تأکید بر نظریه نای و ابعاد فرهنگی، سیاست خارجی و ارزشهای سیاسی داشته‌اند؛ در حالیکه پژوهش حاضر در پی آن است که به بررسی منابع و ظرفیت‌های شکل‌گیری قدرت نرم جمهوری اسلامی ایران منطبق بر اسناد بالادستی جمهوری اسلامی ایران پردازد و مشخص نماید که مهمترین مؤلفه‌های قدرت نرم جمهوری اسلامی چیست؟ بر این اساس می‌توان موضوع پژوهش را متفاوت از پژوهش‌ها و مکتوبات پیشین دانست به طوری‌که این مقوله دامنه بسیار گسترده‌تری را در بر می‌گیرد و می‌تواند مورد توجه سایر پژوهشگران و اندیشمندان در تحقیقات بعدی نیز قرار گیرد.

مبانی نظری

قدرت نرم

بررسی انتقادی مفهوم قدرت نرم از نظر جوزف نای - که به عنوان آغازگر این مبحث در کتب و مسائل مربوط به قدرت نرم معرفی می‌شود- اهمیت دارد چرا که هنوز بسیاری از تحلیل‌های موجود در خصوص قدرت نرم به نوعی از دل رهیافت «نای» بر می‌خیزند. به گفته نای: «قدرت نرم توانایی بدست آوردن خواسته شما از طریق جذابیت است نه به واسطه زور یا پول»، در واقع

توانایی به دست آوردن نتایج مطلوب است زیرا دیگران نیز آنچه را شما می‌خواهید، می‌خواهند (لی، ۱۳۹۰: ۳۵). او همچنین عقیده دارد، هنگامی که سیاست‌های ما در چشم دیگران مشروع جلوه کند، قدرت نرم ما افزایش می‌یابد (موسوی، ۱۳۹۹: ۲۸۵). سپس تأکید می‌کند که قدرت نرم یک کشور سه منبع اصلی دارد: فرهنگ (در مکانی که برای دیگران جذابیت دارد)، ارزش‌های سیاسی (زمانی که در داخل و خارج به این ارزش‌ها وفادار هستید و بر اساس آن عمل می‌کنید و سیاست خارجی (زمانی که مشروع تلقی می‌شوند و دارای اقتدار اخلاقی هستند) (Nye, 2008: 11 و دهشیری، ۱۳۹۷: ۴۳).

نای تمایز روشنی میان چگونگی استفاده از قدرت نرم و سخت قائل می‌شود. قدرت سخت در اعمال تهدید، اجبار، مجازات، پرداخت پول و تشویق تجلی می‌یابد؛ در حالی که قدرت نرم در جذابیت، اقتناع‌گرایی و پذیرفتن نشان داده می‌شود. قدرت نرم تا جای ممکن برای همگان قابل ترجیح است. «وقتی می‌توانی دیگران را وادار کنی ایده‌آل‌های شما را تحسین کنند و آنچه را که تو می‌خواهی، بخواهند آن وقت مجبور نیستی هویج و چماق زیادی را صرف کنی تا آنها را به مسیر خود بیاوری (لی، پیشین: ۳۵).

نای قدرت سخت را از قدرت نرم جدا می‌کند، هر چند شاید بتوان قدرت سخت را جزئی از نرم دانست. چرا که قدرت سخت نیز می‌تواند در شرایط مشخص جذابیت، گیرایی و جلب نظر سایرین را به دنبال داشته باشد و یا منابع سنتی قدرت سخت می‌توانند منبعی برای قدرت نرم باشند. شاید بتوان با کمک «رهیافت رفتاری» چستی قدرت نرم را بهتر بیان کرد.

«رهیافت استفاده نرم از قدرت»: این رهیافت بر این نکته اذعان دارد که منابع قدرت چگونه مورد استفاده قرار می‌گیرند (اعم از اینکه آنها را منابع سخت یا نرم قدرت بدانیم). به عبارت دیگر: قدرت نرم بر استفاده نرم از قدرت و منابع آن تأکید می‌کند تا بتواند جذابیت، اقتناع و پذیرش یک بازیگر یا رفتار را توسط سایرین افزایش دهد. اگر بازیگری (کشوری) برای رفاه، آسایش و رضایت اجتماعی، اقتصادی و ... اتباع خویش از منابع متعدد فرهنگی، اقتصادی و سیاسی قدرت به نحو مطلوب و مناسب استفاده کند، نه تنها در داخل، بلکه پذیرش دیگر کشورها را به دنبال خواهد داشت. یا اگر کشوری در روابط خویش با کشورهای دیگر از منابع قدرت‌اش از یک رهیافت (استراتژی) سنجیده، محتاط و عاقلانه استفاده کند و نقش مهمی در تأمین کالاهای عمومی همگانی ایفا نماید، مسلماً احترام، دوستی و روابط متقابل مثبت

کشورهای دیگر را به همراه خواهد داشت.

جدول ۱: انواع قدرت از نظر منبع تولید، روش، ابزار و نوع اثرگذاری

نوع قدرت	منبع تولید	تولیدکننده و هدایت کننده	روش	ابزار	اثر
قدرت سخت	توان نظامی، اقتصادی و سیاسی	دولتها	تحمیل از طریق تطبیق، تهدید، تشویق و مجازات	حمله نظامی، تحریم، انزوای سیاسی، دیپلماسی رسمی	کوتاهمدت و نسبی
قدرت نرم	فرهنگ و نظام ارزشی	مردم، سازمانهای مردم نهاد، نهادهای بین‌الدولی، دولتها.	اتفاق و جلب رضایت از هر طریق ممکن	رسانه‌ها، سازمانهای مدنی، سازمانهای حقوق بشری، دیپلماسی عمومی	بلندمدت و بنیادین

(نگارنده: بر اساس یافته‌های تحقیق)

قدرت نرم در رویکرد جمهوری اسلامی ایران

ایران به عنوان کشوری با حکومت اسلامی که مبتنی بر جهان بینی اسلامی است، گونه‌ای از قدرت فرهنگی است که جایگاه و رسالت تازه‌ای را برای دولت تعریف می‌کند و همین امر ماهیت قدرت را معنا و مفهومی تازه می‌بخشد. دولت به مثابه نهادی بشری که برای سامان دهی به حیات سیاسی - اجتماعی انسان پدید آمده، از منظر اسلامی به حکم و خواست الهی می‌باشد. از این رو، برخلاف آنچه در جهان غرب وجود دارد و موضوع اصلی سیاست، حفظ و اعمال قدرت برای دنیاداری است؛ در اسلام قدرت جزئی از حوزه کار سیاست بوده و هدف سیاست، هدایت بشر به سوی کمال و تعالی، ایجاد نظم و عدالت و جلوگیری از ظلم و ستم است (قبادی، ۱۳۷۸: ۱۰۷).

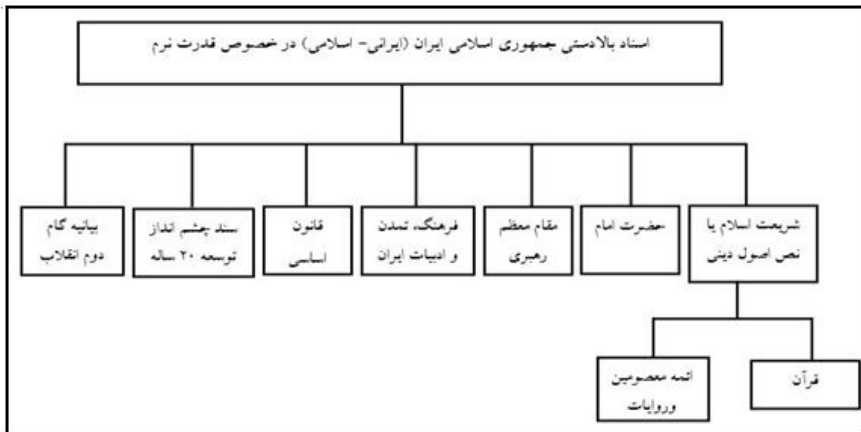
در همین رابطه، امام خمینی (ره) به صراحت اظهار داشتند، بنیاد قدرت سیاسی در نظام اسلامی، بر دورکن دین و مردم استوار است و همین امر آن را از مکاتب بشر بنیادی که به صورت افراطی به یکی از این دو منبع اتکا دارد، متمایز می‌سازد. این ملاحظه يك تغییر صوری نبوده و به دلیل تحول مبانی فلسفی و شناختی قدرت، به شکل گیری گفتمانی متفاوت از گفتمان غربی منجر می‌شود که می‌توان از آن به «گفتمان اسلامی قدرت و قدرت نرم» تعبیر کرد.

بنابراین، ایران اسلامی با توجه به الهام گرفتن اصول و مبانی دینی، عقیدتی، سیاسی،

اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی خود از مکتب غنی اسلام، در تبیین، تعریف و ارائه رهیافت‌های مختلف مربوط به قدرت، تنها به جنبه‌های مادی (سخت قدرت) توجه ندارد بلکه با وجود گزاره‌های بسیار غنی همچون: سعادت، مشروعیت الهی، کرامت انسانی و ... نگاه نرم‌افزاری ویژه‌ای به حوزه قدرت دارد و همین نگاه ویژه به منابع نرم‌افزاری قدرت سبب شده است تعاریفی که از این مفهوم سیاسی ارائه می‌شود و منابع و شاخص‌های مرتبط با آن با تعاریف و شاخص‌های ارائه شده از سوی متفکران غربی آن متفاوت و بعضاً در تعارض قرار گیرد. در این راستا، بازآفرینی فرهنگ بومی و دینی، نیازمند «هسته گفتمانی» و همچنین دال برتر است. ساختارهای متزلزل تنها در شرایطی بقا می‌یابند که قالب‌های معنایی و مفهومی، هویت و معنای خود را حفظ و باز تولید کنند. پس گفتمان اسلامی زمانی ظهور یافت که دال برتر از قابلیت و توانمندی لازم برای «ساخت یابی» برخوردار شد (تراپی، ۱۳۸۷: ۸۷).

از آنجا که قدرت نرم مقوله‌ای فرهنگی و اجتماعی است و شناخت مفهومی و مصداقی آن بدون توجه به ساخت اجتماعی جامعه هدف (ایران) ممکن نمی‌باشد، ضرورت دارد تا اسناد بالادستی و حاکم بر جامعه ایران معرفی و مقوله قدرت نرم در این اسناد بازخوانی و بازشناسی گردند تا بتوان شاخص‌ها و اثرات قدرت نرم جمهوری اسلامی ایران را به شکل مدلی جامع ارائه نمود.

شکل ۱: اسناد بالادستی واجد ظرفیت و منبع تولید قدرت نرم در ج.ا. ایران (نگارنده)

روش تحقیق

پژوهش حاضر که از نظر هدف کاربردی است، به روش توصیفی-تحلیلی و مبتنی بر اسناد و متون کتابخانه‌ای انجام شده است. منظور از این اسناد، تمام مواد نوشتاری، صوتی و تصویری است که بسته به موضوع پژوهش، مطالبی از آن استخراج شده است. به همین جهت ضمن بررسی متون مربوط به مبانی و آموزه‌های اسلامی، تلاش کردیم اسناد بالادستی نظام ج.ا.ایران شامل: بیانات، فرمایشات و مکتوبات حضرت امام، مقام معظم رهبری، قانون اساسی، متون فرهنگی و تمدنی، سند چشم انداز و بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی به تفصیل مورد بررسی قرار گرفته و مولفه‌ها و واحدهای معنایی مندرج در این اسناد به روش تحلیل محتوا به تفکیک استخراج و معرفی شوند. سپس این مولفه‌ها در اختیار ۲۰ نفر از استادان و نخبگان فعال حوزه قدرت نرم که به شیوه هدفمند و در دسترس انتخاب شدند، قرار گرفت و مبتنی بر نظرات ایشان در چهار بُعد: فرهنگی- اجتماعی، سیاست خارجی، ارزش‌های سیاسی و بُعد اقتصادی دسته‌بندی و ارایه گردید.

یافته‌های پژوهش

با توجه به معرفی اسناد بالادستی جمهوری اسلامی در ۷ مقوله شامل: آموزه‌های اسلامی، اندیشه‌های بنیانگذار انقلاب اسلامی، مقام معظم رهبری، فرهنگ و تمدن، قانون اساسی، سند چشم‌انداز ۲۰ و بیانیه گام دوم انقلاب، به بررسی یافته‌های در این منابع می‌پردازیم.

دین اسلام شامل: الف- قرآن کریم: قرآن به عنوان مهمترین دستورالعمل اسلامی که به تمامی جنبه‌های زندگی بشری توجهی جامع و کامل داشته است؛ در ارائه ارزش‌هایی بدیع و اثرگذار که در جذب و جلب افراد و قلوب انسانی به صورت مشروع اثرگذار هستند، منحصر به فرد می‌باشد. در این خصوص مهمترین نصوص قرآنی و روایی و تاریخ اسلام را می‌توان اینگونه ارائه نمود. قرآن کریم در سوره بقره آیه ۵۶ (لا إكراهَ فِي الدِّينِ قَدْ تَبَيَّنَ الرِّشْدُ مِنَ الْغَيِّ)، با صراحت اجبار در پذیرش دین را نفی می‌کند. همانگونه که در این آیه شریفه سه مفهوم اجبار، ارشاد و اغوا به توالی آورده شده است، اصل پذیرش عقیده و انتخاب مسیر آزاد است و اسلام کسی را با اجبار و از روی اکراه و اغوا ملزم به پذیرش چیزی نمی‌کند. در دعوت به اسلام اصیل روش‌های حکمت (برهان و استدلال) و موعظه حسنه (أدعُ إِلَى سَبِيلِ رَبِّكَ بِالْحُكْمِ وَالْمَوْعِظَةِ الْحَسَنَةِ

و جَادِلْهُمْ بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ...^۱، و انتخاب احسن پس از شنیدن سخن‌های گوناگون و تأمل و تفکر در مورد آنها (فَبَشِّرْ عِبَادِيَ الَّذِينَ يَسْتَمِعُونَ الْقَوْلَ فَيَتَّبِعُونَ أَحْسَنَهُ أُولَئِكَ الَّذِينَ هَدَاهُمُ اللَّهُ...)^۲ توصیه شده است.

البته عدم اجبار در دین ملازم با امکان تبیین رشد از غی است. به این معنا که در چنین جوامعی باید مرزهای بین اغوا و ارشاد مشخص باشد و در این صورت است که توده‌ها و عموم مردم با عنایت به فطرت پاک و بصیرتی که در نتیجه تبیین به دست می‌آورند، راه هدایت را از گمراهی تمیز می‌دهند. بنابراین با توجه به این آیات از قرآن کریم می‌توان از دو نوع قدرت نرم نام برد: قدرت نرم مبتنی بر اغوا که قدرت‌های شیطنی و استکباری از آن برای فریب و تسلط بر توده‌ها استفاده می‌کنند و قدرت نرم مبتنی بر ارشاد که قدرت‌های الهی متجلی در حکومت انبیاء، معصومین و صالحین از آن برای هدایت مردم استفاده می‌کنند (هرسیج، ۱۳۹۰: ۱۴۲). و صد البته قدرت نرمی پایدار است که با فطرت انسان‌ها سازگار بوده و دوام و بقای بیشتری دارد. ب- ائمه معصومین (ع) و روایات: علاقه و محبت زمامدار، عامل بزرگی است برای ثبات و ادامه حیات حکومت. پس سیره و روش زمامداران و حاکمان می‌تواند عامل مهمی در شکل‌گیری قدرت نرم محسوب شود. تاریخ اسلام نشان می‌دهد که از بدو ظهور اسلام توجه به قدرت نرم کانون توجه اولیای دین بوده است. محبت رمز نفوذ پیامبر (ص) در میان مردم و گسترش اسلام بوده است. خداوند در قرآن می‌فرماید: ای پیغمبر نیروی بزرگی برای نفوذ در دل مردم و اداره اجتماع داری، «به موجب لطف و رحمت الهی، تو بر ایشان نرم دل شدی و اگر این خُلق و خوی تو نبود (اگر به جای این اخلاق نرم و ملایم) و اخلاق خشن و درشتی داشتی از دور تو پراکنده می‌شدند» (وَلَوْ كُنْتَ فَظًّا غَلِيظًا لَفُتِنُوا مِنَ حَوْلِكَ)^۳.

بنابراین، در زمینه هستی‌شناسی، گفتمان اسلام بر سه اصل توحید، نبوت و معاد (هدایت) متکی است. بر این اساس جهان هستی مخلوق خدای یگانه است و خداوند دارای صفاتی از جمله خالقیت و ربوبیت است. در گفتمان غربی، اعتقاد به ماتریالیسم به معنای نادیده انگاشتن بُعد الهی جهان هستی است.

۱. سوره نحل، آیه ۱۲۵

۲. سوره زمر آیات ۱۷ و ۱۸

۳. سوره آل عمران، آیه ۱۵۲

در حوزه معرفت‌شناسی، ملاک و معیار شناخت، درک و فهم حقیقت و محک درستی و نادرستی گزینه‌ها با منابع سه‌گانه وحی (محک و ملاک اصلی)، عقل و تجربه است که قرآن، حدیث، سنت و اجماع در این زمره‌اند.

در حوزه انسان‌شناسی نیز مفاهیمی چون کرامت، هدایت، سعادت و ... مطرح می‌شوند؛ به گونه‌ای که در زمره اهداف اصلی این منظومه محسوب می‌شوند. این نوع نگرش به انسان موجب می‌شود زاویه دید گفتمان اسلامی به مثابه مجموعه‌ای از جوامع بشری تلقی شده و انسان یکی از محورهای اصلی نظریه‌پردازی در این زمینه محسوب شود (همان). به این ترتیب، توجه به ابعاد مادی و معنوی قدرت، وجود حوزه‌های متعدد قدرت که قدرت نرم و حوزه‌های مختلف سیاسی، اقتصادی، فرهنگی، نظامی و ... در این حوزه گنجانده می‌شوند؛ منشأ الهی - انسانی قدرت، هدف متعالی از کسب قدرت و غایت الهی قدرت در رویکرد اسلامی مشخص و از موارد ایجابی قدرت در اسلام می‌باشند.

جدول ۲: مقایسه مؤلفه‌های قدرت از دیدگاه اسلام و غرب

اسلام	غرب	دیدگاه مؤلفه
معنوی (الهی)	مادی	تعریف قدرت
غایت‌گرا	منفعت‌گرا	ماهیت قدرت
وظیفه‌گرا و متصل	ابزارگرا و منقطع	کاربست قدرت
ذات باریتعالی	اراده مردم	منشأ قدرت
ذات خداوند و فعلیت به واسطه مردم	اراده مردم	مشروعیت قدرت
عدالت، ظلم‌ستیزی، امنیت، تأمین نیازهای مادی و معنوی ایجاد نظم در راستای کمال و تعالی بشر	لیبرالیسم، دموکراسی، حقوق بشر، امنیت، ایجاد نظم، تأمین نیازهای مادی	هدف قدرت

نگارنده با اقتباس از: صالحی و همکار، ۱۳۹۲: ۱۳۴

امام خمینی «ره» (بنیانگذار جمهوری اسلامی ایران)

با رهبری امام خمینی (ره) و سیره و گفتار ایشان گزاره‌های جدیدی به عنوان گفتمان انقلاب اسلامی شکل گرفت. در جهان‌بینی امام خمینی (ره)، قدرت از آن خداست، موجودات به خودی خود نه دارای شیئیتی هستند و نه وجودی تا چه رسد به کمالات وجود مانند علم و

قدرت. همه در جات قدرت و حیثیات کمال ذات و ظهور اسماء و صفات خداوند هستند (موسوی خمینی، ۱۳۷۴: ۱۱۳). نگاه توحیدی و غایت‌محورانه امام باعث شد توجه ایشان بیش از قدرت سخت افزاری معطوف به قدرت نرم باشد. اگر چه ایشان هیچ کجا مشخصاً از واژه قدرت نرم استفاده نکردند؛ اما از بررسی آثار نوشتاری، سخنرانی‌ها و پیام‌های ایشان می‌توان به مفاهیمی دست یافت که عیناً همان قدرت نرم می‌باشد. آنجا که امام خمینی از قدرت الهی، قدرت ملت، قدرت اسلام، قدرت قرآن و ... سخن می‌گوید، در واقع به منابع نرم قدرت و تأثیر شگرف آنها بر رفتارهای اجتماعی و تعاملات سیاسی و بین‌المللی اشاره دارد.

جدول ۳: ارکان معنایی منابع قدرت نرم ج.ا.ایران در اندیشه‌های حضرت امام (ره)

ردیف	مصادیق	رکن معنایی	توضیحات
1	باید حکومت‌های ظالمانه دیکتاتوری از جهان برداشته شود و به جای آن حکومت عادلانه خرمندانه نهاده شود. مسلمانان هنگامی می‌توانند در امنیت و آسایش به سر برده ایمان و اخلاق فاضله خود را حفظ کنند که در پناه حکومت عدل و قانون قرار گیرند. طرز حکومتی که ما پیشهاد می‌کنیم حکومت جمهوری اسلامی است و اساس بر آزادی و استقلال کشور و عدل و تعدیل تمام دستگاه‌های دولتی است	عدالت	کشف‌الاسرار (231) - کتاب ولایت فقیه صفحه ۲۰۲ - ندای حق ص ۶۳
2	باید استعمار خواب‌های خیلی عمیق برای شما دیده‌اند. شما فقط در سایه نهذب، پرهیز و نظم و ترتیب صحیح می‌توانید نقشه‌های استعماری آنان را خنثی کنید	نهذب	کتاب جهاد اکبر صفحه ۷۶
3	باید استعمار می‌خواهند تمام حیثیت اسلام را از بین ببرد و شما باید در مقابل استیلاگری کنید - شما آقایان محترم در هر مقامی که هستید با کمال متانت و استقامت، دو مقابل کارهای خلاف شرع و قانون این دستگاه باشید	مقاومت	کتاب جهاد اکبر: 77 - نهضت امام خمینی ص ۲۸۹
4	ما معتقد به ولایت هشیم و باید کوشش کنیم که دستگاه اجرایی احکام و اداره امور برقرار شود	ولایت	کتاب ولایت فقیه: 20
5	شما قوانین اسلام و آثار اجتماعی و فزاید آن را بنویسید و نشر کنید - اسلام آمده تا به جامعه نظم بدهد، اعمالت اعتباری و حکومت برای تنظیم امور جامعه است	اسلام	کتاب ولایت فقیه: 20 - 85
6	توجه داشته باشید که شما وظیفه دارید حکومت اسلامی تأسیس کنید - بدون تشکیل حکومت همه جریان‌ها و فعالیت‌های افراد را از طریق اجرای احکام تحت نظام عادلانه درآورد هرج و مرج و به وجود می‌آید و فساد اجتماعی و اخلاقی پدید می‌آید - طرز حکومتی که ما پیشنهاد می‌کنیم حکومت جمهوری اسلامی است و اساس بر آزادی و استقلال کشور و عدل و تعدیل تمام دستگاه‌های دولتی است	حکومت اسلامی	کتاب ولایت فقیه: 21 - 29 - ندای حق ص ۶۳
7	ما وظیفه داریم مردم مظلوم و محروم را نجات دهیم و پشتیبان مظلومین و دشمن ظالمین باشیم	حمایت از مظلوم	کتاب ولایت فقیه ص ۴۴
8	خوبه‌های بی‌نیاید به فکر باشید و خود را مجهز به تشکولات و لوازم و قدرتی کنید که بتواند اسلام را به تمام معنی نگهداری کند. البته مسائل برای ما باید یاد بدهد اما مهم مسائل سیاسی اسلام است، مسائل اقتصادی و حقوقی اسلام است اینها محور کار بوده و باید باشد. دانشجویان چشمتان باز است. شما مطمئن باشید اگر این مکتب را عرضه نماید و حکومت اسلامی را چنان که هست به دانشگاهیان معرفی کنید دانشجویان از آن استقبال خواهند کرد - حوزه و روحانیت محل تدریس و تعلیم و تبلیغ و رهبری مسلمانان است.	وحدت و تلاش حوزه و دانشگاه	کتاب ولایت فقیه ص ۵۰ - 173 - 199
9	حاکم در حقیقت قانون است. همه در امان قانون اند در پناه قانون اسلام اند	حاکمیت قانون	کتاب ولایت فقیه ص ۹۴
10	آمر به معروف و ناهی از منکر دعوت به اسلام و رد مظلوم و مخالفت با ظالم می‌کند. اگر قیام شد پشتیبانش هم الله است شما برای خدا نهضت گردید برای خدا برای رفع ظلم قیام گردید و هدای تبارک و تعالی هم با شماست	مخالفت با ظلم و قیام	کتاب ولایت فقیه ص ۱۶۲ - کلام امام، دفتر دهم، ص ۱۵۲ -
11	اسلام را عرضه بنادید و در عرضه آن به مردم نظیر عاشورا به وجود یآوردید. اسلام را که مکتب جهاد و دین مبارزه است در اختیار مردم قرار دهید تا عقاید و اخلاق خودشان را از روی آن تصحیح کنند و دستگاه سیاسی استعماری را سرنگون کنند - آنها اسلام و روحانیت را برای اجرای مفاهیم خود مفسر و مبالغ می‌دانند. اکنون که ماه محرم است چون ششمیری الهی در دست سربازان اسلام است	انگاه به اسلام و عاشورا	کتاب ولایت فقیه صفحه ۱۸۱ - نهضت امام خمینی ص ۲۱۶ - کلام امام، دفتر دهم ص ۲۲۴
12	وحدت مذهبی لازم است، اگر حاله به استقلال ایران دارید و وحدت مذهبی داشته باشید، امید است با وحدت کلمه علمای اسلام و مراجع و کثر الله اسما و هم حفظ استقلال مملکت و قطع دست اجنب را نموده و از حریم اسلام و قرآن کریم دفاع کنند - بی‌تردید رمز بقای انقلاب اسلامی همان رمز پیروزی است - که در رکن اصلی آن انگیزه الهی و مقصد عالی حکومت اسلامی و اجتماع ملت در سراسر کلمه با وحدت کلمه برای همان انگیزه و مقصد است - در آستانه به هم نزدیک شدن جمیع مسلمانان جهان و تقاعیم همه مذاهب اسلامی با رمز وحدت کلمه و اتکال به هدای بزرگ و اجتماع در زیر پرچم اسلامی و توحید عمل کنید	اتحاد	نهضت امام خمینی ص ۳۷۲ - وصیتنامه: 8 - پیام به زائران بیت‌الله الحرام ۱۳۸۱/۶/۵۹
13	هدف ما برقراری جمهوری اسلامی و برنامه ما تحصیل آزادی و سوردن اداره کشور به کارشناسان امین است	استقلال و آزادی	ندای حق ص ۴۵
14	انقلاب اسلامی بر مبنای اصل توحید استوار است که محتوای این اصل در همه شئون جامعه سایه می‌افکند. شما می‌دانید که این انقلاب بهترین انقلاب‌هاست و بزرگترین انقلاب‌ها بوده است از حیث محتوا، محتوای این انقلاب اسلام و اخلاق اسلامی است	توحید و خدمات‌جویی	مصاحبه‌های امام ص ۸۱ - روزنامه اطلاعات ۱۳۸۱/۱۱/۵۹
15	نظام آینده مملکت بر اساس عقیده اکثریت ملت استوار خواهد بود. این از خصوصیات نهضت ایران اسلامی است که همه قشرها در خدمت صادقه‌اند. در رژیم اسلام در رأس برنامه‌اش هم این تقاعیم ما بین دولت و ملت باید باشد	انگاه به ملت	روزنامه کیهان ۱۳۸۱/۱۱/۵۷ - کلام امام، دفتر دهم، ص 173 - روزنامه کیهان ۱۳۸۱/۴/۵۸
16	شما می‌دانید که این نهضت با قدرت اسلامی و با قوت ایمان پیشبرد و گریه ما در مقابل آنها چیزی ندانستیم - رمز پیروزی ما توجه به هدای تبارک و تعالی او و پاسداری از اسلام بود	ایمان	کلام امام، دفتر دهم ص ۱۴۱ - کلمات قصار کتاب و حکمت امام خمینی 99

17	ویژگی‌های انقلاب اسلامی الهی، اسلامی، مکتبی، مردمی، رهبری، نه شرقی نه غربی، فاطمی و سازش است. اگر از این راه مستقیم رفتیم که نه شرقی است و نه غربی از اینجا بی نهایت سعادتمندی و ملای را سعادتمند کرده‌ایم - من اکنون به ملت‌های شریف ستم‌دیده و به ملت عزیز ایران توصیه می‌کنم که از این راه مستقیم الهی که نه به شرق ملحد و نه به غرب ستمگر کافر وابسته است ... پایبند باشند	شکاک به خود	نمای حق ص ۴۷ - کلام امام دفتر دهم ص ۲۴۴ - وصیانه: 5
18	ما برزه علمی برای جولان زنده کردن روح جستجو و کشف واقعیت‌ها و حقیقت‌هاست و اما ما برزه عملی آنان در بهترین صحنه‌های زندگی و جهاد و شهادت شکل گرفته است	جهاد، شهادت و جوانان	بسیج در اندیشه امام خمینی: 137

منبع: یافته‌های پژوهش

رهبری انقلاب اسلامی

در نگاه رهبری انقلاب اسلامی، مفهوم قدرت و تمامی شئون آن یعنی ابزارهای کسب و افزایش قدرت، حفظ و نمایش آن، مشروعیت، منشأ و غایت این مفهوم بدون لحاظ بُعد معنوی آن فاقد اصالت و اعتبار است. در نگاه ایشان قدرت به واسطه نوع نگاه و عمل اعمال‌کننده آن، منشأ و غایت آن، قدرت خیر یا شر و به تعبیر آیت‌الله خامنه‌ای نعمت و یا نعمت می‌شود. از نگاه رهبر انقلاب اسلامی قدرت نرم مبتنی بر اصول اسلام است و ایشان فلسفه سیاسی اسلام را مهندسی سیاسی اجتماعی بشریت می‌دانند.

مقام معظم رهبری بر این اعتقادند که سیاست اسلامی بر مبنای فلسفه اسلامی استوار است و بریده از فلسفه الهام گرفته از قرآن نیست (بیانات ۱۳۶۰/۱۰/۱۷). مقام معظم رهبری مانند امام خمینی (ره)، که به صراحت قدرت معنوی را برتر از قدرت‌های اقتصادی و نظامی می‌دانند (صحیفه امام، ج ۱۳: ۳۸)؛ از قدرت نرم با عناوینی همچون «قدرت ماندگار» و «قدرت سرنوشت‌ساز» یاد می‌کنند و چنین می‌گویند: «اما یک دسته هم عوامل معنوی قدرت‌اند: یعنی ایمان، پاکی و پارسایی، راستی و حقانیت، ارزش‌های دینی و الهی همراه با مجاهدت، این قدرت قدرت ماندگار است، قدرتی که از این راه حاصل می‌شود... قدرت ماندگار تاریخی است، قدرت سرنوشت‌ساز است (بیانات، ۱۳۷۸/۸/۲۹). اگر چه در گفتار و آثار رهبری انقلاب اسلامی نیز واژه قدرت نرم کمتر مشاهده می‌شود؛ اما واژگانی همچون قدرت الهی، قدرت ایمان، قدرت پروردگار همگی نشانی از توجه ایشان به جنبه قدرت‌افزایی قدرت را آشکار می‌سازد.

جدول ۴: منابع قدرت نرم ج.ا. ایران در اندیشه‌های مقام معظم رهبری

ردیف	مصادیق	حسه	توضیحات
1	اساس نظام اسلامی بر اطاعت از خداوند است؛ ... نظام اسلامی بر اساس توحید است. پایه‌ی اصلی، توحید است	توحید و خدام جمهوری	(1388/12/06)
2	اسلام همچنان لب و محض و مادی اصلی حرکت نظام ماست - مسئله‌ی جمهوری اسلامی، مسئله‌ی بازتولید معارف بالای اسلامی است. تا مسلمانها احساس هويت کنند، احساس شخصیت اسلامی کنند، با تعالیم اسلام که نتایجش بشریت است، آشنا شوند، انقلاب آنها را به پاد لست اسلامی آورد - جمهوری اسلامی یک واحدی است که داری دو بعد است: اسلامی بودن و مردمی بودن - یکی از نقاط قوت بزرگ ملت ایران، ایمان و دین‌باوری، معرکت دینی و مذهبی و علاقه‌ی شدید به مسائل الهی و معنوی است.	فرهنگ اسلامی	(1390/12/18) - (1389/8/03) - (1373/1/24 - 1388/7/2)

3	جمهوری اسلامی یک تلبیسه سیاسی نوینی به نام مردم‌سالاری دینی را به دنیا عرضه کرده است- جمهوری اسلامی یعنی نظامی که در آن، مردم‌سالاری از اسلام گرفته شده است و با ارزشهای اسلامی همراه است- جمهوری اسلامی راه خودش را - راه عزت، امنیت، عدالت و مردم‌سالاری در سایه اسلام و برخاسته از تلبیسه اسلامی - ادامه خواهد داد و بدون هیچ تردیدی، بدون هیچ استسغای پیش خواهد رفت و سنلهای آینده قضاوت خواهند کرد	مردم‌سالاری دینی (1390/8/011) و 1390/7/24 (1388/11/19)
4	استادگانی جمهوری اسلامی، مطهر عدالت‌خواهی انبرالمؤمنین است. ... موفقیت در «استادگی» است - ما امروز دولت مقاومت، ایم، دولت مقاومت نه اهل تجاوز است، نه اهل سلسله‌طلبی و دست‌اندازی به ملتها و کشورها است، نه اهل فرود رفتن در لاک دفاعی و موضع افعال است- هیچ‌کدام از اینها نیست	مقاومت (1386/5/6) - (1396/2/20)
5	جمهوری اسلامی با ظلم متعاقب است، با ظلم مبارزه می‌کند، در مقابل زورگویی و زیادخواهی ظالمان و مستکبران هم با همه وجود می‌ایستد و عقب‌نشینی نمی‌کند- نظام جمهوری اسلامی، یک جمهوری مثل بقیه دولتها و جمهوری‌ها و غیر جمهوری‌های دنیا نیست؛ یک نظام دارای پیام است. ... اینجا مسئله، مسئله ارزشهاست؛ مسئله انصابت است؛ مسئله نجات ملتها از کمند قدرتهای مداخله‌گر و سلطه‌طلب است	مبارزه با ظلم (1390/7/23) - (1389/3/3)
6	جمهوری اسلامی راه خودش را - راه عزت، امنیت، عدالت و مردم‌سالاری در سایه اسلام و برخاسته از تلبیسه اسلامی - ادامه خواهد داد و بدون هیچ تردیدی، بدون هیچ استسغای پیش خواهد رفت و سنلهای آینده قضاوت خواهند کرد	عدالت‌محوری (1388/11/19)
7	دولت مقاومت نه اهل تجاوز است، نه اهل سلسله‌طلبی و دست‌اندازی به ملتها و کشورها است، نه اهل فرود رفتن در لاک دفاعی و موضع افعال است؛ هیچ‌کدام از اینها نیست- گناه جمهوری اسلامی و گناه ملی که به این جمهوری و به این اسلام دل سپرده و در راه او حرکت کرده، فقط همین است که می‌خواهد زیر بار زور و سلطه و ترومین دیگران به شخصیت خودش نرود	سلطه‌ناپذیری (1396/2/20) - (1388/11/30)
8	جمهوری اسلامی در جایگاهی قرار می‌گیرد که دارای قدرت بازدارندگی است؛ دارای اقتدار بازدارنده است؛ می‌خواهند این اقتدار نباشد	اقتدار (1396/2/20)
9	جمهوری اسلامی برای هیچ کشور و تعهدی نیست؛ ما برای همسایه‌های خودمان هم هیچ وقت تعهدی نبودیم، چه برسد به جاهای دورست؛ این را تاریخ نزدیک ما به‌طور واضح نشان می‌دهد- جمهوری اسلامی دنیا را نمان نمی‌کند، منفعه را هم نمان نمی‌کند، حتی محیط همسایگان را هم نمان نمی‌کند، حتی در موارد زیادی بدرفتاری‌های برخی از همسایگان را هم با بزرگواری تحمل می‌کند	عدم تعهد (1394/1/30)
10	باید تاانشمان این باشد که اسلام ناب را مطرح کنیم، اسلام طرف‌دار مظلوم و ضد ظالم را در دنیا مطرح کنیم- نظام جمهوری اسلامی، یک جمهوری مثل بقیه دولتها و جمهوری‌ها و غیر جمهوری‌های دنیا نیست؛ یک نظام دارای پیام است. ... اینجا مسئله، مسئله ارزشهاست؛ مسئله انصابت است؛ مسئله نجات ملتها از کمند قدرتهای مداخله‌گر و سلطه‌طلب است	حمایت از مظلومان (1393/12/21) - (1389/3/3)
11	مطعن‌ناپذیر جمهوری اسلامی ایران به برکت همه‌نمای بلند، به برکت ایمانهای قوی، به برکت انسانهای خوب و مؤمن و با اخلاصی که بجهادالله در کشور ما فرامان وجود دارند، خواهد توانست قلعه‌ها را یکی پس از دیگری فتح کند- این کشور با عزم و اراده مستحکم شما که از ایمان دینی برخاسته باشد، می‌تواند روزی‌به‌روز مقدماتر شود	حاکمیت ایمان (1390/2/14) - (1388/8/12)
12	چون جمهوری اسلامی موضع حق را تصاحب می‌کند، حریفان را صریح می‌زند، همه‌ی حملات تبلیغاتی را برمیگرداند به طرف نظام جمهوری اسلامی	حق‌محوری (1390/2/3)
13	نظام جمهوری اسلامی، یک جمهوری مثل بقیه دولتها و جمهوری‌ها و غیر جمهوری‌های دنیا نیست؛ یک نظام دارای پیام است. ... اینجا مسئله، مسئله ارزشهاست؛ مسئله انصابت است؛ مسئله نجات ملتها از کمند قدرتهای مداخله‌گر و سلطه‌طلب است	ارزش‌های انسانی (1389/3/3)
14	حقیقت این است که در کشور ما حکومت مردمی وجود ندارد - همه یکی‌اند - مسئولین حکومت، از شخص خبیر این بنده گرفته تا دیگران، هر کدام فقط‌معمالی هستیم در قیاس‌وسیمای عظیم این ملت- جمهوری اسلامی یک واحدی است که داری دو بعد است: اسلامی بودن و مردمی بودن- انسانیت و جمهوریت دو عنصر جدا نیستند که به یکدیگر وصل شده باشند و یک حقیقت را به وجود آورده باشند در دل انسانیت، جمهوریت هست. در دل انگاه به حکم الهی، تکیه ی به مردم و احترام به خواست و رأی مردم هست- بنای جمهوری اسلامی بر اعتماد به مردم و انعقاد به مشارکت مردم است- سلسله‌های متعددی در این کشور آمده‌اند و رفته‌اند اما در هیچ‌کدام از این نقل و انتقال‌ها مردم هیچ دخالتی نداشته‌اند. امروز شیعه است که در ایران اسلامی پرچم عزت و اقتدار اسلامی را بلند کرده و بر روی دست گرفته است و استکبار احساس عجز می‌کند	مردمی بودن (1388/10/19) - (1388/7/2) - (1388/5/12) (1387/9/24) - (1387/9/24) (1387/9/24) (1387/9/24)
15	امروز شیعه است که در ایران اسلامی پرچم عزت و اقتدار اسلامی را بلند کرده و بر روی دست گرفته است و استکبار احساس عجز می‌کند	مذهب شیعه (1388/9/15)
16	جمهوری اسلامی از بن دندان معتقد به اتحاد اسلامی است؛ اتحاد اسلامی به معنای معنایی ملتها و همکاری دولتهاست- دعوت جمهوری اسلامی این است که مشارکات میان مذاهب اسلامی برجسته شود و دیوارهای ساخته‌ی دست دشمنان اسلام و عنادها و کینه‌ورزی‌ها برداشته شود	وحدت (1387/2/19) - (1387/1/1)

<https://www.leader.ir> و <http://farsi.khamenei.ir>

فرهنگ، تمدن و ادبیات ایران

تمدن ایران کهن، بیش از ده هزار سال پیش در بلخ، سیستان، گیلان، کاشان، کردستان و خوزستان پا گرفت. سرزمین ایران که بنیان‌گذار بسیاری از علوم و فلسفه علمی بوده است؛ در طول تاریخ به دلیل موقعیت خاص جغرافیایی و فرهنگی همواره مورد هجوم فرهنگ‌ها، نگرش‌ها و بدخواهی‌های مختلف قرار گرفته و بارها ویران و دوباره بازسازی شده است. به عبارتی، هر چند بخش سخت‌افزاری آن (تمدن و ثروت‌های مادی) صدمات بسیاری دید اما بخش نرم‌افزاری آن (باورها و فرهنگ و ادبیات ایرانی) لطمات چندانی ندید و دوباره با هضم

مهاجمان موجبات سرفرازی ایرانیان و جذب اقوام بیگانه را فراهم آورد (گلشن‌پژوه، ۱۳۸۷: ۲۹۴).

جدول ۵: مهم‌ترین اصول و مفاهیم نرم‌افزاری قدرت (منابع قدرت نرم) در فرهنگ، تمدن و ادبیات ایران

ردیف	اصول و مفاهیم مبتنی بر قدرت نرم	ردیف	اصول و مفاهیم مبتنی بر قدرت نرم
1	ابتنا بر اصول و مفاهیم فرهنگ اسلامی	2	خدایمحوری و یکتاپرستی
3	عبادت و نماز خواندن	4	عدالت
5	دفاع از مظلوم و ظلم‌ستیزی	6	افکار، گفتار و اعمال نیک
7	میهن دوستی	8	شهادت (و فرهنگ عاشورایی)
9	آزادی	10	تساهل و مدارا
11	ادبیات پهلوانی و شجاعت	12	اسطوره‌ها و نمادها

منبع: یافته‌های پژوهش

قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران

به دلیل تبیین خطوط اصلی و چارچوب‌های کلان حاکم بر اداره کشور، مطالعه قانون اساسی از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است و در تحلیل و بررسی موضوعات مختلف، به عنوان مرجعی رسمی قابل استناد و استدلال است. افزون بر این، قانون اساسی بهترین و گویاترین سند شناسایی هر نظام سیاسی و دربردارنده هدف‌ها، آرمان‌ها، اصول و ارزش‌های حاکم بر آن است. قانون اساسی کشور ما در یک مقدمه و ۱۴ فصل و یکصد و هفتاد و هفت اصل تدوین و تصویب شده است. در مقدمه قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران آمده است:

«قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران مبین نهادهای فرهنگی، اجتماعی، سیاسی و اقتصادی جامعه ایران بر اساس اصول و ضوابط اسلامی است که انعکاس خواست قلبی امت اسلامی می‌باشد. در قانون اساسی و مقدمه آن چندین اصل و مبنای موجد قدرت نرم آورده شده است که به صورت ذیل فهرست می‌شوند:

جدول ۶: ارکان معنایی منابع قدرت نرم ج.ا.ایران از منظر قانون اساسی

ردیف	مصادیق	رکن معنایی	توضیحات
1	پویزی اقتصاد صحیح و عادلانه بر طبق ضوابط اسلامی در جهت رفاه و رفیع فقر و کلیه قوانین و مقررات مدنی، جزایی، مالی و ... باید بر اساس موازین اسلامی باشد.	ابتهاء بر اصول و مبانی اسلامی	اصل سوم و چهارم
2	مشارکت عامه مردم در تعیین سرنوشت سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی خویش	حضور مردم	اصل سوم
3	حکومت ایران جمهوری اسلامی است که ملت ایران بر اساس اعتقاد دیرینه‌اش حق و عدل قرآن، در پی انقلاب اسلامی پیروزمندانه خود به رهبری مرجع عالیقدر تقلید آیت‌الله العظمی امام خمینی (قدس سره)... به آن رای مثبت داد. جمهوری اسلامی نظامی است بر پایه ایمان به: خدای یکتا (لا اله الا الله) و اختصاص حاکمیت و تشریح به او و لزوم تسلیم در برابر امر او- حاکمیت مطلق بر جهان و انسان از آن خداست و هم او انسان را بر سرنوشت اجتماعی خویش حاکم ساخته است.	حق محوری و حاکمیت خداوند	اصل اول- اصل دوم- پنجاه و ششم
4	حکومت ایران جمهوری اسلامی است که ملت ایران بر اساس اعتقاد دیرینه‌اش حق و عدل قرآن، در پی انقلاب اسلامی پیروزمندانه خود به رهبری مرجع عالیقدر تقلید آیت‌الله العظمی امام خمینی (قدس سره)... به آن رای مثبت داد. امامت و رهبری مستمر و نقش اساسی آن در تداوم انقلاب اسلامی	رهبری امام خمینی	اصل دوم
5	کسب و عدل و استئصال سیاسی و اقتصادی و اجتماعی و فرهنگی که همبستگی ملی را تأمین می‌کند. توسعه و تحکیم برادری اسلامی و تعاون عمومی بین همه مردم	وحدت و همبستگی ملی	اصل دوم و سوم
6	تأمین آزادی‌های سیاسی و اجتماعی در حدود قانون- پیروان سایر مذاهب در انجام مراسم مذهبی، طبق فقه خودشان آزادند.	آزادی	اصل سوم
7	تأمین آزادی‌های سیاسی و اجتماعی در حدود قانون- همه افراد ملت اعم از زن و مرد در حمایت قانون قرار دارند و مردم ایران از هر قوم و قبیله که باشند از حقوق مساوی برخوردارند و رنگ، نژاد، زبان و مانند اینها سبب امتیاز نخواهد بود.	قانون محوری	اصل سوم- اصل نوزدهم و بیستم
8	تنظیم سیاست خارجی کشور بر اساس معیارهای اسلام، تعهد برادرانه نسبت به همه مسلمانان و حمایت بی دریغ از مستضعفان جهان- جمهوری اسلامی ایران سعادت انسان در کل جامعه بشری را آرمان خود می‌داند و استقلال و آزادی و حکومت حق و عدل را حق همه مردم جهان می‌شناسد. بنابراین در عین خودداری کامل از هرگونه دخالت در امور داخلی ملت‌های دیگر، از مبارزه حق‌طلبانه مستضعفین در برابر مستکبرین در هر نقطه از جهان حمایت می‌کند.	حمایت از مستضعفان	اصل سوم- اصل یکصد و پنجاه و چهارم
9	جمهوری اسلامی نظامی است بر پایه ایمان به: کرامت و ارزش والای انسان و آزادی توأم با مسئولیت در برابر خدا و ...	حاکمیت اخلاق اسلامی	اصل دوم
10	از آنجا که خانواده واحد بنیادی جامعه اسلامی است، همه قوانین و مقررات و برنامه‌ریزی‌های مربوط باید در جهت آسان کردن تشکیل خانواده، پاسداری از قدسیت آن و استوار و روابط خانوادگی بر پایه حقوق و اخلاق اسلامی باشد.	ارزش و جایگاه خانواده	اصل دهم
11	دولت جمهوری اسلامی ایران و مسلمانان موافقت نسبت به افراد غیرمسلمان با اخلاق حسنه و کسب و عدل اسلامی عمل نمایند و حقوق انسانی آنان را رعایت کنند- جمهوری اسلامی ایران سعادت انسان در کل جامعه بشری را آرمان خود می‌داند و استقلال و آزادی و حکومت حق و عدل را حق همه مردم جهان می‌شناسد.	تفکر و فرهنگ انقلابی	اصل چهاردهم- یکصد و پنجاه و چهارم
12	طرد کامل استعمار و جلوگیری از نفوذ اجانب، محور هرگونه استبداد و خودکامگی و انحصارطلبی- سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران بر اساس نفی هرگونه سلطه‌جویی و سلطه‌پذیری، حفظ استقلال همه‌جانبه و تمامیت ارضی کشور، دفاع از حقوق همه مسلمانان و عدم تعهد در برابر قدرت‌های سلطه‌گر و روابط صلح‌آمیز متقابل با دول غیرمحراب استوار است.	استکبار ستیزی	اصل سوم- یکصد و پنجاه و دوم
13	مردم ایران از هر قوم و قبیله که باشند از حقوق مساوی برخوردارند و رنگ، نژاد، زبان و مانند اینها سبب امتیاز نخواهد بود.	توجه به مبانی هویت ملی	اصل سوم- نوزدهم و بیستم
14	تأمین حقوق همه جانبه افراد از زن و مرد و ایجاد امنیت قضایی عادلانه برای همه و تساوی عموم در برابر قانون- در جمهوری اسلامی ایران امور کشور باید به آرای عمومی اداره شود ...	رضایت عمومی	اصل سوم- اصل ششم- ششم
15	در زمان غیبت حضرت ولی عصر(عج) در جمهوری اسلامی ایران ولایت امر و امامت است بر عهده فقیه عادل و با تقوا، آگاه به زمان، شجاع، مدیر و مدبر است که طبق اصل یکصد و هفتم عهده‌دار آن می‌گردد	ولایت فقیه	اصل پنجم
16	تلاش دولت برای ایجاد محیط مساعد برای رشد فضائل اخلاقی بر اساس ایمان و تقوا و مبارزه با کلیه مظاهر فساد و تباهی	مبارزه با فساد	اصل سوم
17	سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران بر اساس نفی هرگونه سلطه‌جویی و سلطه‌پذیری، حفظ استقلال همه‌جانبه و تمامیت ارضی کشور، دفاع از حقوق همه مسلمانان و عدم تعهد در برابر قدرت‌های سلطه‌گر و روابط صلح‌آمیز متقابل با دول غیرمحراب استوار است- قوای حاکم در جمهوری اسلامی ایران عبارتند از: قوه مقننه، قوه مجریه و قوه قضاییه که زیر نظر ولایت مطلقه امر و امامت است بر طبق اصول آینده این قانون اعمال می‌گردند. این قوا مستقل از یکدیگرند.	استقلال	اصل یکصد و پنجاه و دوم- اصل پنجاه و هفتم
18	حکومت ایران، جمهوری اسلامی است که ملت ایران بر اساس اعتقاد دیرینه‌اش به حکومت حق و عدل قرآن، در پی انقلاب اسلامی پیروزمند خود به رهبری مرجع عالیقدر تقلید آیت‌الله العظمی امام خمینی... به آن رای مثبت داد	مردم سالاری دینی	اصل یکم
19	دولت جمهوری اسلامی ایران و مسلمانان موافقت نسبت به افراد غیرمسلمان با اخلاق حسنه و کسب و عدل اسلامی عمل نمایند و حقوق انسانی آنان را رعایت کنند- جمهوری اسلامی ایران سعادت انسان در کل جامعه بشری را آرمان خود می‌داند و استقلال و آزادی و حکومت حق و عدل را حق همه مردم جهان می‌شناسد. بنابراین در عین خودداری کامل از هرگونه دخالت در امور داخلی ملت‌های دیگر، از مبارزه حق‌طلبانه مستضعفین در برابر مستکبرین در هر نقطه از جهان حمایت می‌کند.	توجه ویژه به مستضعفین	اصل چهاردهم- یکصد و پنجاه و چهارم

19	دولت جمهوری اسلامی ایران و مسلمانان مؤمنند نسبت به افراد غیرمسلمان یا اخلاق حسنه و قسط و عدل اسلامی عمل نمایند و حقوق انسانی آنان را رعایت کنند- جمهوری اسلامی ایران سعادت انسان در کل جامعه بشری را آرمان خود می‌داند و استقلال و آزادی و حکومت حق و عدل را حق همه مردم جهان می‌شمارد. بنابراین در عین خودداری کامل از هرگونه دخالت در امور داخلی ملتهای دیگر، از مبارزه حق‌طلبانه مستضعفین در برابر مستکبرین در هر نقطه از جهان حمایت می‌کند	توجه ویژه به مستضعفین	اصل چهاردهم- یکصد و پنجاه و چهارم
20	سباست خارجی جمهوری اسلامی ایران بر اساس نفی هرگونه سلطه‌جویی و سلطه‌پذیری، حفظ استقلال همه‌جانبه و تمامیت ارضی کشور، دفاع از حقوق همه مسلمانان و عدم تعهد در برابر قدرت‌های سلطه‌گر و روابط صلح‌آمیز متقابل با دول فرم‌حارب استوار است	تعامل با جهان	اصل یکصد و پنجاه و دوم
21	ارتش جمهوری اسلامی ایران باید ارتشی اسلامی باشد که ارتشی مکتبی و مردمی است و باید افرادی شایسته را به خدمت پذیرد که به اهداف انقلاب اسلامی مؤمن و در راه تحقق آن فداکار باشند.	وجود ارتش و نیروی نظامی مکتبی	اصل یکصد و چهل و چهارم.
22	قوای حاکم در جمهوری اسلامی ایران عبارتند از: قوه مقننه، قوه مجریه و قوه قضاییه که زیر نظر ولایت مطلقه امر و امامت است بر طبق اصول آینده این قانون اعمال می‌گردند. این قوا مستقل از یکدیگرند	کارآمدی نظام اجرایی	اصل پنجاه و هفتم
23	حکم افراد ملت اهم از زن و مرد یکسان در حمایت قانون قرار دارند و ... دولت موظف است حقوق زن را در تمام جهات با رعایت موازین اسلامی تضمین نماید.	نقش برجسته زنان	اصل بیستم- بیست و یکم
24	تقویت کامل بنیه دفاع ملی از طریق آموزش نظامی عمومی برای استقلال و تمامیت ارضی و نظام اسلامی کشور	توان دفاعی	اصل سوم

منبع: یافته‌های پژوهش

سند چشم‌انداز توسعه ۲۰ ساله جمهوری اسلامی ایران

«سند چشم‌انداز» را می‌توان منشوری راهبردی در سطح ملی ارزیابی کرد که بر پایه دانش جمعی و مشارکت حداکثری افراد و نهادهای مختلف تهیه و پس از فرآیند متعارف و قانونی در تاریخ ۱۳۸۲/۸/۱۳ از سوی رهبر انقلاب برای اجرا ابلاغ شده است. متن سند از این قرار است: با اتکال به قدرت لایزال الهی و در پرتو ایمان و عزم ملی و کوشش برنامه‌ریزی شده و مدبرانه‌ی جمعی و در مسیر تحقق آرمان‌ها و اصول قانون اساسی، در چشم‌انداز بیست‌ساله: ایران کشوری است توسعه‌یافته با جایگاه اول اقتصادی، علمی و فناوری در سطح منطقه، با هویت اسلامی و انقلابی، الهام‌بخش در جهان اسلام و با تعامل سازنده و مؤثر در روابط بین‌الملل.

جامعه‌ی ایرانی در افق این چشم‌انداز چنین ویژگی‌هایی خواهد داشت:

- ✓ توسعه‌یافته، متناسب با مقتضیات فرهنگی، جغرافیایی و تاریخی خود و متکی بر اصول اخلاقی و ارزشهای اسلامی، ملی و انقلابی با تأکید بر: مردم‌سالاری دینی، عدالت اجتماعی، آزادی‌های مشروع، حفظ کرامت و حقوق انسانها و بهره‌مند از امنیت اجتماعی و قضایی.
- ✓ برخوردار از دانش پیشرفته، توانا در تولید علم و فناوری، متکی بر سهم برتر منابع انسانی و سرمایه اجتماعی در تولید ملی.
- ✓ امن، مستقل و مقتدر با سامان دفاعی مبتنی بر بازدارندگی همه‌جانبه و پیوستگی مردم

و حکومت.

✓ برخوردار از سلامت، رفاه، امنیت غذایی، تأمین اجتماعی، فرصت‌های برابر، توزیع مناسب درآمد، نهاد مستحکم خانواده به دور از فقر، فساد، تبعیض و بهره‌مند از محیط زیست مطلوب.

✓ فعال، مسئولیت‌پذیر، ایثارگر، مؤمن، رضایت‌مند، برخوردار از وجدان‌کاری، انضباط روحیه‌ی تعاون و سازگاری اجتماعی، متعهد به انقلاب و نظام اسلامی و شکوفایی ایران و مفتخر به ایرانی بودن.

✓ دست یافته به جایگاه اول اقتصادی، علمی و فناوری در سطح منطقه‌ی آسیای جنوب غربی (شامل آسیای میانه، قفقاز، خاور میانه و کشورهای همسایه) با تأکید بر جنبش نرم‌افزاری تولید علم، رشد پرشتاب و مستمر اقتصادی، ارتقاء نسبی سطح درآمد سرانه و رسیدن به اشتغال کامل.

✓ الهام‌بخش، فعال و مؤثر در جهان اسلام با تحکیم الگوی مردم‌سالاری دینی، توسعه‌ی کارآمد، جامعه اخلاقی، نواندیشی و پویایی فکری و اجتماعی، تأثیرگذار بر همگرایی اسلامی و منطقه‌ای براساس تعالیم اسلامی و اندیشه‌های امام خمینی (ره).

✓ دارای تعامل سازنده و مؤثر با جهان براساس اصول عزت، حکمت و مصلحت اصول و ارکان معنایی، مفاهیم اساسی هستند که سند چشم‌انداز بر پایه آنها بوجود آمده است. تحلیل این مفاهیم حاکی از غلبه نگرش نرم‌افزاری در سند است. این ارکان معنایی در جدول زیر فهرست شده‌اند:

جدول ۷: ارکان معنایی قدرت نرم در سند چشم‌انداز جمهوری اسلامی ایران

ردیف	رکن معنایی	ردیف	رکن معنایی	ردیف	رکن معنایی
۱	قدرت الهی	۲	ایمان	۳	توجه به فرهنگ
۴	تلاش برنامه‌ریزی شده و جمعی	۵	عزم ملی	۶	هویت اسلامی و انقلابی
۷	آرمان‌های قانون اساسی	۸	جایگاه اول اقتصادی منطقه	۹	الهام بخش در جهان اسلام
۱۰	تعامل سازنده در روابط	۱۱	جایگاه اول علمی و فناوری	۱۲	اصول اخلاقی

۱۳	ارزش‌های اسلامی و انقلابی	۱۴	ارزش‌های ملی	۱۵	مردم‌سالاری دینی
۱۶	عدالت اجتماعی	۱۷	آزادی مشروع	۱۸	کرامت انسانی
۱۹	امنیت اجتماعی	۲۰	امنیت قضایی	۲۱	استقلال
۲۲	اقتدار دفاعی	۲۳	فرصت‌های برابر	۲۴	مسئولیت‌پذیری
۲۵	مؤمن و ایثارگر	۲۶	وجدان کاری	۲۷	روحیه تعاون
۲۸	رشد اقتصادی و درآمد سرانه	۲۹	همگرایی براساس تعالیم اسلامی و اندیشه امام(ره)	۳۰	توجه به حکمت و مصلحت

منبع: یافته‌های پژوهش

بیانیه گام دوم انقلاب

در بیست و دوم بهمن‌ماه ۱۳۹۷ کلیدواژه گام دوم انقلاب توسط رهبر معظم انقلاب اسلامی با صدور بیانیه‌ای راهبردی به عنوان زمینه‌ساز تمدن نوین اسلامی در کشور مطرح و ارایه گردید. در این بیانیه، به مناسبت چهلمین سالروز پیروزی انقلاب اسلامی، به تبیین ویژگی‌های مسیر پرافتخار پیموده شده در چهل سال گذشته و توفیقات انقلاب اسلامی در رساندن ج.ا.ایران به جایگاه شایسته ملت پرداختند و با تأکید بر امید واقع‌بینانه به آینده و نقش بی‌بدیل جوانان در برداشتن گام دوم به سمت آرمان‌ها، خطاب به جوانان و آینده‌سازان ج.ا.ایران، الزامات این جهاد بزرگ را در هفت سرفصل اساسی شامل: علم و پژوهش، معنویت و اخلاق، اقتصاد، عدالت و مبارزه با فساد، استقلال و آزادی، عزت ملی، روابط خارجی، مرزبندی با دشمن و سبک زندگی، معرفی کردند. اصول و ارکان معنایی که حاکی از توجه به قدرت نرم در این بیانیه است، در جدول زیر فهرست شده است:

جدول ۸: ارکان معنایی قدرت نرم در بیانیه گام دوم انقلاب

ردیف	رکن معنایی	ردیف	رکن معنایی	ردیف	رکن معنایی
۱	انقلاب مردمی	۲	مقاومت	۳	کرامت
۴	تمدن‌ساز	۵	نهضت دینی	۶	پایبندی به آرمان‌ها
۷	آزادی	۸	اخلاق	۹	معنویت (ایمان)
۱۰	عدالت	۱۱	استقلال	۱۲	عزت ملی

عقلانیت	۱۳	استکبارستیزی	۱۴	ارزش‌های دینی	۱۵
نظام انقلابی	۱۶	جوانان مؤمن و باانگیزه	۱۷	انقلاب مهربانی	۱۸
مقتدر	۱۹	دفاع از مظلومان	۲۰	صداقت	۲۱
تجربه چهل ساله	۲۲	تمدن نوین اسلامی	۲۳	ترکیب جمهوریت و اسلامیت	۲۴
رهبری امام خمینی	۲۵	مدیریت جهادی	۲۶	توانمندی داخلی	۲۷
امنیت	۲۸	علم و فناوری پیشرفته	۲۹	قدرت اقتصادی	۳۰
نیروی انسانی کارآمد	۳۱	فرصت‌ها و منابع مادی غنی	۳۲	مبارزه با فساد	۳۳
روابط خارجی	۳۴	مرزبندی با دشمن	۳۵	سبک زندگی	۳۶

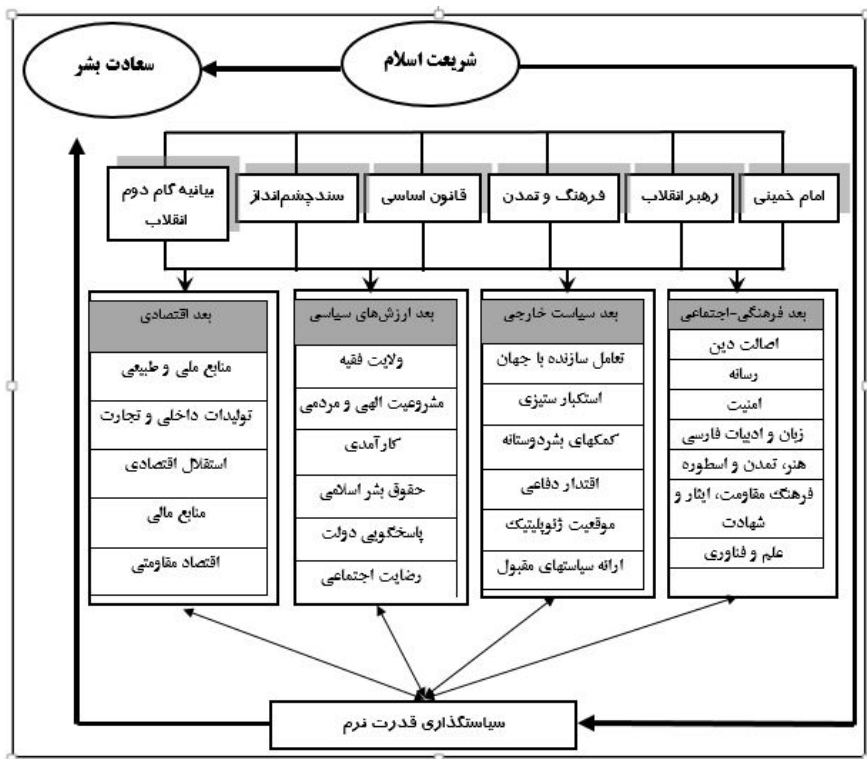
بحث و نتیجه‌گیری

واقعیت‌های جهانی مبین آن است که اغلب کشورها درصددند قدرت سخت را به قدرت نرم، زور را به قانون و قدرت را به اقتدار مشروع تبدیل کنند. بنابراین مشخص است که حرکت به سوی بُعد نرم‌افزاری قدرت در دستور کار اغلب کشورها قرار دارد. قدرت نرم ظاهری آرام و مخملین و باطنی استوار و آهنین دارد و از آنجا که هدف اصلی آن، جذب قلوب و اذهان است (در صورت موفقیت) تأثیرگذاری بسیار عمیق‌تر از قدرت سخت دارد، چرا که قدرت نرم با باور، ایمان، نوع نگاه، ارزش‌ها، فهم دیگران، تعریف خود و ... طرف مقابل (مردم خودی یا ملت/ دولت دیگر) سر و کار دارد.

از بررسی مؤلفه‌های بیان شده برای قدرت نرم جمهوری اسلامی، تأکید بر جنبه نرم‌افزاری قدرت آشکار است. بنابراین با توجه به ماهیت اسلامی بودن نظام جمهوری اسلامی می‌توان گفت؛ در اسلام قدرت جزئی از حوزه کار سیاست بوده و هدف سیاست، هدایت بشر به سوی کمال و تعالی، ایجاد نظم و عدالت و جلوگیری از ظلم و ستم است. ماهیت قدرت نرم جمهوری اسلامی ایران فرهنگی است و همانگونه که در پیروزی انقلاب اسلامی هر چند مبارزات سخت‌افزاری اتفاق افتاد اما، انقلاب اسلامی با اتکاء به فرهنگ شکل گرفت بنابراین پیروزی آن نیز مبتنی بر یک فرهنگ و قدرت نرم اتفاق افتاد و نه به اتکاء به قدرت سخت. انقلاب اسلامی ایران توانست با تکیه بر فرهنگ و تمدن غنی خود که با الهام گرفتن از آموزه‌های دینی، اعتقادی، سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی و تمدنی خود و مبتنی بر مکتب غنی اسلام انجام گرفت، در تبیین، تعریف و ارائه رهیافت‌های مختلف مربوط به قدرت تنها به جنبه‌های مادی (سخت قدرت) توجه

نداشته باشد و با اتکاء به همین مبانی فرهنگی، نگاه نرم‌افزاری ویژه‌ای به حوزه قدرت نماید.

شکل ۲: ابعاد و منابع قدرت نرم در گفتمان جمهوری اسلامی (ایرانی - اسلامی)

(ترسیم: نگارنده بر اساس یافته‌های پژوهش)

از این رو کاربست قدرت در اندیشه اسلامی وظیفه‌گرا و متصل است؛ به این مفهوم که تلاش برای کسب و اعمال قدرت توجیه و ارزش ذاتی ندارد؛ بلکه در راستای وظیفه مسلمانان برای برپایی حکومت اسلامی و انجام اهداف الهی است. همچنین این وظیفه‌گرایی در کاربست مفهوم قدرت در نگاه اسلامی از مفهوم اتصال به قدرت الهی برخوردار است (در مقابل مفهوم قدرت انقطاعی که در دیدگاه غربی مطرح است). با توجه به ویژگی‌ها و عناصر فرهنگی آموزه‌های اسلامی، مشروعیت و هدف نهایی از کسب قدرت نیز آنگونه که در جدول ذیل آمده است؛ با

یکدیگر تفاوت اساسی دارند:

جدول ۸: مقایسه مؤلفه‌های قدرت از دیدگاه اسلام و غرب

اسلام	غرب	دیدگاه مؤلفه
معنوی (الهی)	مادی	تعریف قدرت
غایت‌گرا	منفعت‌گرا	ماهیت قدرت
وظیفه‌گرا و متصل	ابزارگرا و منقطع	کاربست قدرت
ذات باری تعالی	اراده مردم	منشأ قدرت
ذات خداوند و فعلیت به واسطه مردم	اراده مردم	مشروعیت قدرت
عدالت، ظلم‌ستیزی، امنیت، تأمین نیازهای مادی و معنوی ایجاد نظم در راستای کمال و تعالی بشر	لیبرالیسم، دموکراسی، حقوق بشر، امنیت، ایجاد نظم، تأمین نیازهای مادی	هدف قدرت

(ترسیم: نگارنده با اقتباس از صالحی و همکار، ۱۳۹۲: ۱۳۴)

بنابراین و با توجه به اسناد، متون و شواهد مختلف (که به تفصیل گذشت)، ماهیت قدرت نرم جمهوری اسلامی ایران فرهنگی است و همانگونه که در پیروزی انقلاب اسلامی هر چند مبارزات سخت‌افزاری اتفاق افتاد اما، انقلاب اسلامی با اتکاء به فرهنگ شکل گرفت و پیروزی آن نیز مبتنی بر یک فرهنگ و قدرت نرم اتفاق افتاد و نه به اتکاء به قدرت سخت. بنابراین ظرفیت‌ها و منابع قدرت نرم ج.ا. ایران را باید در مبانی فرهنگ این کشور دید. ضمن آنکه با همین قدرت، مسیر توسعه و شکوفایی داخلی را تاکنون به خوبی طی کرده، تاب‌آوری اجتماعی و داخلی را افزایش داده و با گسترش دایره نفوذ معنوی خود در منطقه غرب آسیا و جهان، نوعی گفتمان مقاومت را در برابر گفتمان‌های مدیریت سلطه و زور در دنیا به وجود آورده است و زمینه‌ساز تحولات سیاسی، اجتماعی و فرهنگی شگرفی در منطقه غرب آسیا و برخی کشورهای همسود در جهان گردیده و مبتنی بر همین مؤلفه‌های قدرت نرم، قدرتمند و عزتمند گام در دوره دوم انقلاب خود گذاشته است.

منابع

۱. قرآن کریم.
۲. قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران (۱۳۷۷)؛ اداره کل قوانین و مقررات کشور.
۳. سند چشم‌انداز ۱۴۰۴ جمهوری اسلامی ایران.
۴. افتخاری، علی‌اصغر و دیگران (۱۳۸۹). قدرت نرم و سرمایه اجتماعی، تهران: دانشگاه امام صادق(ع) - دانشگاه امام حسین و پژوهشکده پیامبر اعظم، چاپ دوم.
۵. افضل‌ی، رسول؛ ذکی، یاشار؛ دشتی، محمدحسین (۱۳۹۷). «مؤلفه‌های قدرت نرم نظام جمهوری اسلامی ایران و ظرفیت‌های آن در عرصه بین‌الملل از دید کارشناسان»، فصلنامه پژوهش‌های سیاسی جهان اسلام، سال ۸، شماره ۲، تابستان.
۶. افتخاری، اصغر؛ کمالی، علی (۱۳۹۴). «ساختار قدرت نرم در گفتمان اسلامی»، دوفصلنامه مطالعات قدرت نرم، دوره ۵ شماره ۱۲.
۷. انعامی‌علمداری، سهراب (۱۳۸۷). «تهدیدات نرم الگوی تقابل استراتژیک ایالات متحده در برابر ایران». گزارش جمهور. مرکز پژوهش و اسناد ریاست جمهوری. فصلنامه تخصصی نامه دولت اسلامی. شماره ۲۷-۲۶ فروردین.
۸. ترابی، طاهر (۱۳۸۷). «بازخوانی قدرت نرم با تأکید بر فرهنگ ایرانی-اسلامی». مجموعه مقالات برگزیده همایش بسیج و قدرت نرم، پژوهشکده مطالعات و تحقیقات بسیج و دانشگاه امام صادق(ع)، جلد اول.
۹. جانباز، دیان؛ رحمانی، محسن و عالی بیگی، کاظم (۱۳۹۹). «انقلاب اسلامی ایران، ظهور ژئوپلیتیک شیعه، تغییر موازنه قدرت»، فصلنامه علمی جامعه‌شناسی سیاسی انقلاب اسلامی، سال ۱، شماره ۳.
۱۰. حجازی، سید حسین (۱۳۸۷). «ظرفیت‌های قدرت نرم جمهوری اسلامی ایران در مقابله با تهدیدات نرم آمریکا». گزارش جمهور. مرکز پژوهش و اسناد ریاست جمهوری. فصلنامه تخصصی نامه دولت اسلامی. شماره ۲۷-۲۶ فروردین.
۱۱. حسینی پناه، رمضان؛ ابراهیمیان، حجت‌الله و جوان آراسته، حسین (۱۴۰۰). «آمادگی دفاعی با رویکرد اصل ۱۵۱ قانون اساسی با تأکید بر قدرت نرم جمهوری اسلامی ایران»، فصلنامه علمی جامعه‌شناسی سیاسی انقلاب اسلامی، سال ۲، شماره ۳.

۱۲. دهشیری، محمدرضا (۱۳۹۷). «افول قدرت نرم آمریکا، دلایل و پیامدها»، دوفصلنامه مطالعات قدرت نرم، سال هشتم، شماره ۱۹ پاییز و زمستان.
۱۳. سردارنیا، خلیل اله و بدری، کوروش (۱۴۰۰). «سنجش و تحلیل رابطه بین هویت و اعتماد سیاسی: مطالعه موردی کرمانشاه»، فصلنامه راهبرد سیاسی، سال ۵، شماره ۴.
۱۴. شارپ، جین (۱۳۸۹). قدرت نرم و عدم خشونت. ترجمه سیدرضا مرزانی، تهران: انتشارات دانشگاه امام صادق (ع).
۱۵. صادقی، علی (۱۳۹۸). تبیین ماهیت، ابعاد و اثرات قدرت نرم ج.ا.ایران و معرفی روش‌های هجومی علیه دشمنان و نقش راهبردی نیروهای مسلح در این عرصه، طرح پژوهشی خاتمه یافته در پژوهشکده امنیت ملی، دانشگاه عالی دفاع ملی.
۱۶. صالحی، سیدجواد؛ مشتاقی، الله‌کرم (۱۳۹۲). بررسی تطبیقی مبادی و مبانی قدرت در اندیشه اسلام و غرب. پژوهشنامه علوم سیاسی، سال هشتم شماره چهارم، پاییز.
۱۷. صبوری، ضیاءالدین (۱۳۹۰). قدرت نرم آمریکا در حوزه سیاست خارجی و امنیتی مبانی، تحولات و پیامدها، تهران: انتشارات دانشگاه امام صادق (ع).
۱۸. علی‌پور، جواد (۱۳۹۰). نقش قدرت نرم در سیاست خارجی آمریکا در قبال ایران، تهران: انتشارات دانشگاه امام صادق (ع).
۱۹. قبادی، محسن (۱۳۸۷). قرآن و روابط بین‌الملل. تهران: انتشارات گنج معرفت.
۲۰. گلشن‌پژوه، محمدرضا (۱۳۸۷). جمهوری اسلامی ایران و قدرت نرم (نگاهی به قدرت نرم افزاری جمهوری اسلامی ایران)، تهران: معاونت پژوهشی دانشگاه آزاد اسلامی. دفتر گسترش تولید علم. چاپ اول.
۲۱. لی، مینگ جینگ (۱۳۹۰). قدرت نرم چین (استراتژی چین در حال ظهور در سیاست بین‌الملل)، ترجمه عسگر قهرمانپور، تهران: دانشگاه امام صادق (ع).
۲۲. موسوی خمینی، روح‌الله (۱۳۵۸). ندای حق مجموعه‌ای از پیام‌ها و مصاحبه‌ها و سخنرانی‌های امام خمینی از تاریخ (جلد ۱)، تهران: ناشر کمیل.
۲۳. موسوی خمینی، روح‌الله (۱۳۶۱). صحیفه نور. تهران: مرکز مدارک فرهنگی انقلاب اسلامی.
۲۴. موسوی خمینی، روح‌الله (۱۳۸۳). وصیت‌نامه سیاسی- الهی، تدوین علیرضا اسماعیلی. تهران: موسسه چاپ و نشر عروج.

۲۵. موسوی خمینی، روح الله (۱۳۹۰). بسیج در اندیشه امام خمینی، تدوین مهدی مرندی، تهران: مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی (س).

۲۶. موسوی، سیدصدرالدین (۱۳۹۹). «قدرت هوشمند در اندیشه سیاسی امام خمینی: کاربست نظریه جوزف نای»، دوفصلنامه مطالعات قدرت نرم، سال دهم شماره ۱. بهار و تابستان.

۲۷. نای، جوزف (۱۳۸۳). «کاربرد قدرت نرم»، ترجمه سیدرضا میرطاهر، فصلنامه راهبرد دفاعی، شماره ۶، زمستان.

۲۸. نای، جوزف (۱۳۸۹). قدرت نرم (ابزارهای موفقیت در سیاست بین‌الملل)، ترجمه سیدمحسن روحانی - مهدی ذوالفقاری، تهران: دانشگاه امام صادق (ع)، چاپ سوم.

۲۹. ندائی، علی اکبر (۱۴۰۰). «روش‌های یادگیری در سیاست گذاری عمومی»، فصلنامه راهبرد سیاسی، سال ۵، شماره ۴.

۳۰. هرسیج، حسین (۱۳۹۰). «تجزیه و تحلیل ویژگی‌ها، مبانی و مولفه‌های قدرت نرم ج.ا.ایران»، فصلنامه مطالعات قدرت نرم، پیش شماره سوم، پاییز.

31. Chong. Alen (2007) Foreign Policy in Global Informarion space cetualization Soft Power.

32. Cox, Michael(2010) Soft Power and Us Foreign Policy. Theoretical, Historical and Contemporary. United States of America

33. Nye, joseph.s. (2004). Soft power: The means to success in World Politics Public Affairs. 1st Edition (Cambrige MA: presueus publishing).

34. Nye, joseph.s. (2004) The Benefits of Soft power.

35. Nye, joseph.s.(2003). Propaganda Isn't the Way: Soft Power. The International Herald Tribune.

36. Richard Rosecrance (1999). The Rise of the uritual state: Wealth and Power in the coming century.

37. Roopa Desai Trilokekar (2010). International education as soft power. Springer pp 131-147.

38. [www. Soft power, Wikipedia, The free Encyclopedia](http://www.Soft power, Wikipedia, The free Encyclopedia).
39. <http://khamenei.ir>
40. <https://www.leader.ir>
41. <http://kayhan.ir>
42. <https://www.ettelaat.com>